

BƏDİİ ƏSƏRLƏRDƏ QLOBAL SİYASİ PROSESLƏR

Çingiz Abdullayevin «Qanın üç rəngi» romanında Heydər Əliyev obrazı

Gülxani PƏNAH

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Onun doğma şəhərində dəyişikliklər açığı könünü açır; şəhər sakinlərinin istirahət yeri dənizkənarı bulvar yoxa çıxıb, təhlükəli dərəcədə yuxarı qalxan, bulvarın böyük hissəsini cənginə alan dənizin bəlkə də «canlı orqanizm kimi bu qərribə şəhərdə baş verən bütün dəyişiklikləri» hiss etməsi, yaşlı adamların pıçıltısı («pıçıldayırlar ki, 90-cı ilin yanvar günlərində, Sovet ordusu şəhərə daxil olarkən meyitləri dənizə atırdılar»), 90-cı illərin əvvəllərində baş verən qanlı hadisələrin qorxutduğu şəhərin etnik tərkibinə təsiri, mühacirət dalğaları, ağır iqtisadi məcburiyyətdən ölkəni tərk edən ziyalılar təbəqəsi, bir vaxtlar imperiyanın mədəni mərkəzlərindən olan şəhərin yavaş-yavaş kiçik müsəlman dövlətinin adı paytaxtına çevrilməsi, işsiz-gücsüz şəhərin küçələrində dolaşan qaçqın-köçkün insanlar, şəhəri cansız edən amillər gizlədilmir. Amma buna da dözmür ki, xaricdən gələn qonaqlar üçün bu şəhər «Qərb sivilizasiyasının əsaslarının təbliğinə ehtiyacı olan adi «barbar» şəhəri»dir: «Gəlmələrin çoxu hətta bilmirdi ki, bu xalqın minillik mədəniyyəti var. Çoxlarının heç ağına da gəlmirdi ki, hələ Skandinaviyada vikinqlər bir-birini qıranda, hələ İngiltərə və Fransanın özü belə yer üzündə olmayanda bu xalq qiymətli ədəbi əsərlər yaradılan dildə danışdırlar». İmperiyanın başqa bir «çoxcəhətli» və «tarixi məna kəsb edən» Tbilisidə də eyni vəziyyətin mövcudluğu, Zaqafqaziya xalqlarının mədəniyyəti qurur doğursa, onların bugünkü vəziyyəti yazıcının qəlbinə göynədir.

Yazıcı Qafqaz kimi mürəkkəb bir regionda yaranmış «kövrək sabitliyin» Uürüstandakı və Azərbaycandakı siyasi tarazlıq üzərində dayandığını, daha doğrusu, «sabitlik amilinin iki prezidentin Əliyev və Şvernadzenin liderliyi ilə» müəyyən edildiyini yazır. Rusiya bu iki dövlətin rəhbərlərinin öldürülməsi ilə regionda vəziyyətin kəskinləşəcəyindən, sərhədlərində üzləşəcəkləri çətinliklərdən, hərcmərcliyin sərhədlərini aşacağından narahatdır. Vətəndaş müharibəsinin baş verə biləcəyi MDB dövlətləri içərisində Azərbaycanın artıq onun astanasında olduğunu söyləyən Amerika mütəxəssislərinin məlumatlarından xəbərdir olan Dronqo bu ölkənin liderinin ölümüylə, baş verəcək vətəndaş müharibəsində əhəlinin hər altı vətəndaşının birinin ölə biləcəyindən bir vətəndaş kimi narahatlıq keçirir. Za-

qafqaziya mafianın fəaliyyətindən, orada bəzən təmiz, ləyaqətli adamların da olduğundan təəssüf hissi keçirir. Əsərdə Rusiya kəşfiyyat idarəsinin əlində Qruodisin dəstəsində hansısa bir türkün fəaliyyət göstərməsi haqqında xəbər var, güman edilən sui-qəsdə Türkiyə tərəfinin də marağı olduğu sübut edilsə, onların Türkiyə ilə iki respublikanın da arasında vura biləcək siyasətini gözünün qarşısına gətirir, böyük təəssüf hissi keçirir.

Dronqo bu açıqlamadan-prezidentlərə qarşı terror aktının törədilməsində Türkiyənin adının da hallanmasının FTX generalının maraqlı olduğunu duyur və onların marağının arxasındakı siyasəti anlayır, öz borcunu onlara xatırladır ki, Tacikistan faciəsi Gürcüstan və Azərbaycanda onun doğma ellərində təkrar olunmamalıdır. Bunun üçün onlara kömək edəcəyik, sadəcə ona görə ki, bu təxirəsalınmazdır, mütləq lazımdır. Mümkün olan hər yerdə öz maraqlarını təmin etmək siyasətindən əl çəkməyən Rusiya ilə Dronqonu bir maraq birləşdirdi ki, «həmin sui-qəsd baş tutmasın».

Bu terrorla əli olan insanlar var. Bunlardan biri Tbilisidən Vaxtanq Maçaişvili adlı şəxsdir ki, əvvəllər DTK orqanlarında işləmiş, Qamzaxurdiya çixandan sonra çıxarılmışdı, Şvernadze ilə birlikdə qrupun tərkibində Bakıya göndəriləcəyi məlumdur. Azərbaycan dan olan milis zabitanın şəxsiyyətinin öyrənilməsi mümkün olmur. Dronqo Cernakovdan bu məlumatı da öyrənir ki, Qruodisin qrupunda hansısa bir türk də var, o türk vətəndaşının pasportunda adı Ənvər Xəlildir.

Əslində cinayətkarın milləti, vətəni, əqidəsi olmur. Məsələn, FTX-dən Dronqo onun üçün köməkçi ayrılmış Leonidovla ilk görüşündən bu adamın «avqust inqilabı»ndan və ölkənin «de-kabr bölüşdürülməsi»ndən sonra xüsusi xidmət orqanlarına gəlmiş deputatlardan deyil, «peşəkar» olduğunu görür, hərə-kətlərinə, pişik kimi cəldliyinə diqqət yetirir, FTX-də də onun terror qrupu ilə əlaqəsindən xəbərsiz olurlar və onunla Bakıya gəlir. Dronqo Bakıya gələn kimi terror törədilə biləcək bütün mümkün yerləri nəzərdən keçirməyə çalışır. Prezidentlərin (aeroportdan prezident aparatına qədər) keçib gedəcək yolun xəritəsinə baxarkən o, terror üçün əlverişli yer ola biləcək əraziyə diqqətini yönəldir. Aeroport və yolun (prezidentin keçəcəyi yolda) təhlükəsizliyin təmin olunduğunu bilən Dronqo terroristlərinin burada çətin iş görə biləcəyini düşünür. Yolun bağlı olacağı, maşınların hərəkətinin məhdudlaşdırılacağı, birçə maşının belə buraxılmayacağını bilir və terroristlərin öz imkanını burada reallaşdırma bilməyəcəyini yəqin edir. Leonid Dronqoya onlara təyyarə vəqzalınlın binasındaca qəsd edilə biləcəyini, orada qonaqlar üçün deputat otağının olduğunu söylədikdə buna inanmadığını deyir və bildirir ki, avtomobil təyyarə düşən trapa girir. Qonaqları uçuş meydanından şəhərə götürəcək. Yeganə zərbə üçün yer yeni aeroqazalın binasıdır və «hər hansı bir sərrast snayper binanın damında pusquda dura bilər», amma Əliyevin peşəkarlarla işlədiyini bilən Dronqo düşüncələrinə əsasən əmindir ki, sui-qəsd aeroportda olmayacaq.

Yazıcı əsərdə mükəmməl bir dövlət başçısının, bir kəşfiyyat idarəsinin təcrübəli, peşəkar kəşfiyyatçı keyfiyyətlərini də təsvir edir. Rusiya xidmət orqan-

larından sui-qəsdə bağlı xəbərdarlıq alan dövlət başçısı müşavirə çağırır, Bakıda hazırlanmış sui-qəsd haqqında məlumat verir, təhlükəsizlik naziri FTX-dən alınan məlumatdan və tədbirlər görülməsi zərurətindən danışır. Gürcüstanın nümayəndəsi onun respublikasında hüquq-mühafizə orqanlarının operativ tədbirlər gördüyünü, Şvernadzenin nə olursa-olsun Bakıya gələcəyini bildirir. Bununla da müşavirə bitir. Rusiyanın nümayəndəsi Savelyev müşavirədə heç nəyin həll olunmadığını görüb çaşıb qalsa da, hamı durub zaldan çıxanda naməlum bir şəxsin zalda qalmasını xahiş edir. Həmin naməlum şəxs o biri kabinetə keçən Dronqo burada cəmi bir neçə nəfəri görür: «MTN naziri, Daxili İşlər Naziri və Savelyevi otağa ötürən

naməlum şəxs. Aradan bir dəqiqə keçməmiş onun ehtimal etdiyi Əliyev kabinetə daxil olur».

Prezidentin əməli fəaliyyəti Savelyevi heyran edir. O müşavirənin bütün mənasını indi anlayır. «Bu, sadəcə adamları lazımı ritmdə saxlamaq, onların əl-qolunu soyumaması üçün lazım olan zərurət idi. Əks-kəşfiyyatda kifayət qədər işləmiş, bu cur operativ məsələlərin necə həll olunmasını gözəl bilən, bundan başqa yerli təhlükəsizlik komitəsinə rəhbər təyin edilənə qədər məhz respublikanın əks-kəşfiyyat idarəsinə rəhbərlik etmiş Əliyev yazıcının fikrincə, «əks-kəşfiyyat peşəsinin incəliklərini bu kabinetə yığışanların hamısından yaxşı bildirdi». O bilir ki, onların peşəsində «reklama ehtiyac yoxdur», o başa düşür ki, bu terrorçuların spesifik cəhətləri nəzərə alınmalıdır, çünki onlar «sadəcə bandit yox, keçmiş «DTK əməkdaşlarıdır» və mütləq onların qeyri-adi bir planları var. Başa düşür ki, onlar trasa hücum etməyəcəklər, maşınlar sürətlə gedir və orada mühafizə güclüdür, başa düşür ki, onları-hər iki prezidentin birgə öldürmək istəyində olduqlarından «o yerləri yoxlamaq lazımdır ki, biz orada mütləq ikimiz birlikdə olmalıyıq»,-deyir Əliyevin fikrinə əsasən aeroportda, trasda, prezidentin kabinetində müqavilə imzalanarkən və axşam, banket vaxtı hər yerin qarış-qarış yoxlanıldığını, aeroportun əhatəyə alındığını, əlavə hərbi hissələr yerlədəşdirildiyini, hər etimalla qarşı hətta zenit pulemyotları da qoyulduğunu MTN Əliyevə bildirir. DİN aeroportda sərt nəzarət qoyulduğunu bildirdəndə prezident xatırladığı ki, «bu gün ayın onudur. ...Onlar

artıq çoxdan şəhərdədirlər. Yaxşısı budur ki, onları burda axtarın, yəqin ki, onlar terror aktını həyata keçirmək istədikləri yerlərdə görünəcəklər». Hər bir detala kəşfiyyatçı gözü ilə baxan prezidentin peşəkarlığı yazıcının əsərində öz əksini tapmışdır.

Dronqo da Bakıya gəldiyi gündən işinə diqqətlə yanaşır. Terrorçuların harada, nə vaxt törədə biləcəyi terror əməliyyatının yerini müəyyənləşdirmək üçün bütün qüvvə və bacarığını əsirgəmir. Leonidev səhər Savelyevlə danışdığını, Bakıda Ələsgər Səmədov adlı QAI işçisinin terrorçulara kömək edəcəyini Dronqoya bildirdikdə Dronqo ehtiyatı əldən vermir, Qruodis və onun adamları sadəcə terrorist deyil, eyni zamanda bütün əməliyyatlarda yaxşı işləyən, hər işi ölçüb-biçən DTK zabıtları olduğunu onun nəzərinə çatdırır. Qruodisin tamamilə başqa bir plan əsasında işlədiyinə şübhə etmir, onları inandırmaq üçün gözəndən pərdə asdığını, DTK işçilərini yayındırmaq fikrini başa düşür, iki zabıtlə, (biri alkoqol, digəri müvəffəqiyyətsiz) elə ağır bir əməliyyatın baş tutacağına inanmaq ən azı ağılsız olardı. Qruodis o adamlarla DTK işçilərinin başını qarışdırmaq, əsas işdən fikirləri yayındırmaq, DTK işçilərini onlarla məşğul etməklə, bu zaman əsas zərbəni vurmaq istədiyinə Dronqo qəti əmindir. Dronqo düşüncələrində haqlı idi. Qruodis Bakıya gəlib, burada əməliyyata rəhbərlik edərkən artıq Qalinskiyin Dronqoya nəse ötürdüyündən xəbərdar olduğundan taktikanı dəyişir, artıq Ənvər ilə görüşü zamanı onlar arasında bu barədə fikir ayrılığı özünü göstərir.

Qruodis bu əməliyyatın həyata keçirilməsində özü şəxsən iştirak edir. Əməliyyatın həyata keçirilməsində əngəl ola biləcək bütün halları diqqətlə düşünür. Bunun üçün əməliyyat zamanı Ənvərin istifadə edəcəyi Həmid Ubatlı adlı yazıcını özü görüb, onunla danışmağı, onun haqqında ətraflı məlumat toplamağı lazım bilir. Əməliyyatın planlaşdırıldığı «Gülüstən» sarayına girən kimi ayaqoluna girib qrimlənir. Qurduğu plan əsasında öz görkəmini dəyişərək Qruodis orada çoxlu xarici və yerli nümayəndələrin olacağını, çoxlarının bir-birini üzündən belə tanımadığını nəzərə alıb, burada qrimlənməklə diqqəti çəkməyəcəyini düşünür. Son dəqiqədə prezidentlərə qarşı sui-qəsdin tam müvəffəqiyyətlə başa çatmasını təmin etmək üçün planında dəyişiklik edir, partlayıcının işə salınması üçün Nikita Korsunov maşında gözləməli, onlar siqnal verdikdən sonra onun knopkanı basacağı və o zaman artıq onun sarayı tərk edəcəyi planlaşdırıldığı halda, Qruodis planda etdikləri balaca dəyişikliyi Ənvərin diqqətinə çatdırır. Onlara lazımdır ki, hər iki prezident yanaşı otursun və o an qalxa bilməsin. Bu an onlar elan edəcəklər ki, bizim adamlar bütün zala nəzarət edir. Onların planı həyata keçirildikdən sonra partlayış əməliyyatı yerinə yetiriləcəkdir. Bu bizim həyatımızda ən böyük axırcı əməliyyatdır. Bundan sonra mən İtaliyada, yaxud Avstraliyada yaşayacağam. Buna görə də hər şey mənim düşündüyüm kimi alınmalıdır».

Ənvər bunun təhlükəli olduğunu deyir: «onlar sizi zaldaca öldürürlər. Sizi güllələyərək, gözetçilər əmir vermədən atəş açacaqlar». Qruodis fikrindən dönmür.

(Davamı var)